

SILVIA CINELLI

ELIXIRUL VISELOR

Povestea familiei Campari

Traducere din limba italiană de

Roxana Panaite

ap!
act și politon

Milano, toamna anului 1882

În luna decembrie, grădina botanică din Brera* este o splendoare în fașă, o promisiune a renașterii. Din banca lui de la fereastră, Davide vede arboretul desfrunzit, rondurile de flori rărite, trunchiul golaș al glicinei și bazinele de irigație pline cu apă de ploaie. Ceea ce astăzi este o grădină ornamentală, cu trei secole în urmă era un teren agricol pentru plante medicinale: preoții iezuiți cultivau aici citrice, rozmarin, anason, mentă și gențiană. Din aceste umile plante extrăgeau, cu alambicurile lor, esențe pure pe care le foloseau ca leacuri pentru bolile trupului. Dar, din aceleași esențe, procesate cu înțelepciune și amestecate cu apă și zahăr, venerabilii preoți creau și lichioruri fine, medicină pentru suflet.

— Pssst!

Un cot de la Edoardo Brambilla îl readuce pe Davide în sala de clasă. Cu un semn din bărbie, colegul de bancă îi arată caietul pe care, din stiloul ce îl avea în mână, se scursese o pată mare de cerneală. Davide încearcă în grabă să o tamponeze

---

* Brera este un cartier istoric și cultural situat în inima orașului Milano, renumit pentru atmosfera boemă, arta impresionantă și farmecul străduțelor pietruite. Este unul dintre cele mai atractive locuri pentru turiști și localnici deopotrivă, datorită combinației unice dintre cultură, istorie și viață urbană modernă. (n. red.)

cu o batistă, dar răul este deja făcut. În liniștea din clasă, zgomotul paginii rupte răsună ca ropotul unei furtuni. De la catedră, profesorul de literatură îi aruncă o privire pe deasupra ochelarilor, iar Davide mototoleşte repede foaia și își afundă nasul în Cartea a II-a a *Eneidei*.

*Ergo age, care pater, cervici imponere nostrae;
ipse subibo umeris nec me labor iste gravabit.*

Ia penița, o înmoaie cu grijă în călimară și scrie traducerea pe pagina imaculată.

«Vino, părinte iubit, pe umerii mei de te-așază!»
Umerii grabnic îi plec; nu simt oboseala poverii.
Quo res cumque cadent...*

Liniștea din clasă este brusc întreruptă de cineva care bate la ușă. Câțeva capete se ridică de la pupitru, iar profesorul răspunde iritat un „Intră!”. Un servitor apare sfios în cadrul ușii, cu o atitudine reverențioasă.

— Mă scuzați, domnule profesor, domnul Campari este așteptat în curte.

Acum, toate cele 28 de capete din clasă se întorc către Davide.

— Ce s-a întâmplat? întrebă el, rămânând pe scaun.

Deși binevoitor, zâmbetul acelui om trădează o reținere firească, ceea ce îl face pe Davide să fie precaut.

— Hai, băiete, ia-ți lucrurile. Să mergem.

---

* „Orice să fie de-acum...” – fragment din *Eneida*, ediție critică în traducerea lui George Coșbuc, apărută în anul 1990 la Editura Univers, București. (n. red.)

Davide se ridică și îl urmează pe coridoarele liceului până la intrarea în curte, unde îl așteaptă Maruchèt, servitorul cu față de african. Înfășurat într-un palton negru, pare o pată printre acele coloane albe, o prezență nelalocul ei, o greșeală. Stomacul îi strigă să fugă, dar picioarele nu îl ascultă.

Pune o mână pe umărul lui Davide și îi zice doar:

— *El tò pà**.

Aproape că au alergat de la Brera la Galeria Vittorio Emanuele II.

— *L'em trovàa giò in tera, bianc com'una strascia, Madunina. La tò màma l'ha ciamà el dottor, el gà de ves giamò rivàa***, spune Maruchèt, ținând pasul cu el.

Cafeneaua Campari, situată chiar pe colț, între Galerie și Piazza del Duomo, este închisă, lucru neobișnuit. Câțiva clienți, uimiți de închiderea neașteptată în mijlocul săptămânii, stau încă lângă intrare, într-o tăcere apăsătoare, ca după o nenorocire ce tocmai s-a produs. Unii dintre ei sunt clienți de-ai casei: îl recunosc pe Davide și îl salută stângaci. El grăbește pasul, intră pe poarta casei, aflată la doar câțiva metri mai în față, și se duce la mezanin, urcând treptele două câte două, în timp ce Maruchèt rămâne jos ca să-și tragă sufletul și să înjure.

Intră în casă ca vântul, traversează holul strigând-o pe mama sa, dar în întâmpinare îi iese Antonietta, sora mai mare.

— Mama e înăuntru cu medicul, îi zice, mototolind un șervețel deja îmbibat de lacrimi.

---

* „Tatăl tău.” – dialect milanez. (n. trad.)

** „L-am găsit pe jos, alb ca varul, Doamne. Mama ta a chemat medicul, tocmai a venit” – dialect milanez. (n. trad.)

Îl ia de mână și îl conduce în sufragerie, unde sunt deja Eva, Giuseppe și Guido. În așteptare.

După jumătate de oră, diagnosticul medicului cade ca o secure asupra lor: stop cardiac. După ce l-a însoțit pe medic la ușă și i-a mulțumit pentru că a venit așa de repede, Letizia se întoarce la cei cinci copii, în sufragerie.

— Va supraviețui, zice, uitându-se la ei pe rând. Tatăl vostru este puternic, nu se dă bătut așa ușor, dar trebuie să ne rugăm și să avem încredere. Multă încredere în Dumnezeu și încă puțină în știință.

Doar Guido a crezut această minciună, care are 10 ani. Antonietta este o femeie adultă, de 22 de ani, Eva și Giuseppe sunt doar un pic mai tineri: toți trei au trăit îndeajuns de mult cât să știe ce va urma. Davide le vede fețele pălind și își dă seama că a înțeles și el, ceea ce îl face să se simtă dintr-odată mai mare.

În noaptea aceea nu reușește să adoarmă. În întuneric, sunetele din casă îi ajung la urechi amplificate: sforăitul lui Guido din patul alăturat, vocea mamei sale și a celorlalți frați – și ei fără somn de partea cealaltă a pereților –, ronțăitul lent al unui vierme de lemn. Se întoarce pe o parte și pe alta, încearcă să numere până la 100. Ajunge la 40, apoi se ridică din pat.

Camera de la capătul holului este luminată de flacăra slabă a unei lumânări. Davide merge desculț, silențios ca o umbră, și se oprește în prag. În pat, sub pătură, se profilează silueta inconfundabilă a tatălui său, acel corp rotund și îndesat de care a fost întotdeauna mândru: „M-am ridicat prin forțe proprii și am ajuns foarte puternic”.

Intră și se așază la căpătâiul lui. Chipul acela familiar i se pare îmbătrânit subit, de parcă toate durerile și greutatea vieții s-ar fi întipărit deodată pe el. Și totuși, cu greu își amintește de el mai tânăr; își dă seama că memoria i s-a încheșat.

În urmă cu 15 ani, Davide a fost primul copil care s-a născut în Galeria Vittorio Emanuele II, mărturie fiind plăcuța agățată în salon, din 14 noiembrie 1867, cu ștampila și semnătura primarului. Pe atunci, familia tocmai se mutase în noul pasaj acoperit, iar Gaspare lucra zi și noapte pentru deschiderea cafenelei. Din primii lui ani de viață, Davide își amintește foarte clar foșnetul fustelor mamei sale printre mesele din local, părul ei de atunci de un roșcat strălucitor, degetele care băteau la casa de marcat și zâmbetul acela special pe care îl afișa clienților împreună cu nota de plată. Însă nu a păstrat aproape nicio imagine a tatălui. În amintirile sale, Gaspare era mereu în pivniță, pregătind lichioruri – o prezență subterană și de neatins: era acolo, undeva sub podea, dar nu putea să-l vadă.

— Tata lucrează, să nu cumva să-l deranjezi, îl avertiza Letizia, și îl puneă să stea pe un scaun prea înalt pentru a putea coborî singur. Atunci, Davide își legăna picioarele și începea să urmărească forfota clienților: domni eleganți și funcționari îmbrăcați la patru ace, doamne din înalta societate, împodobite cu bijuterii, precum și domnișoare machiate excesiv, grupuri vesele și clienți solitari – toți se așezau la mese și la bar, toți cuprinși de o sete inexplicabilă. Pentru a o potoli, erau serviți cu litri întregi din amestecurile lui Gaspare: Elixir de Viață Lungă, Ulei de Rom, Lichior Extra Fin de Trandafir, Lichior cu lapte, Cremă dublă de Cacao și Vanilie, Lichior Fernet febrifug, vermifug, tonic pentru încălzire, anti-colic. Tot auzind chelnerii care înșirau acele nume, le-a învățat ca

pe rugăciune. Dar numele pe care îl auzea cel mai des, cel care răsuna pe buzele tuturor la orice oră din zi, era Bitter în stil Olandez, pe care mulți deja îl numeau simplu Bitter Campari.

În acel lichid de un roșu sângieriu, Davide își imagina că se află esența tatălui său: o băutură care îi purta numele și care – era convins de asta – era stors direct din corpul lui enorm, acolo jos, în pivniță. Toți clienții îl luau și-l beau, goleau pahare și sticle, lăzi întregi, și, astfel, cei care erau fericiți deveneau și mai veseli, iar cei triști se întristau și mai tare. Vorbeau, se aprindeau, râdeau și se îmbrățișau, se certau, unii ajungeau la bătaie, alții se așezau la pian, iar unii rămâneau deoparte, într-un colț. Dar, în cele din urmă, toți găseau ceea ce căutau și plecau mulțumiți și cu forțe proaspete, ca niște credincioși la sfârșitul unei slujbe.

— Ne vedem curând, Carotolin, îi ziceau Letiziei când treceau pe la casă, unde lăseau banii.

Și se întorceau, exact așa cum ziceau.

Davide nu știa prea multe pe-atunci, dar înțelesese ceva: tatăl lui avea un dar, un secret care le plăcea tuturor.

În liniștea din cameră, se aude un horcăit uscat, o respirație greoaie.

Davide se trezește din amorțeala în care căzuse și își vede tatăl agitându-se în pat, încercând să tragă aer în piept. Se grăbește să-l ridice și să-i aranjeze pernele la spate.

— Tată, sunt aici.

Gaspare are ochii deschiși, dar nu îl vede, ca și cum s-ar fi scufundat într-un abis, continuând să se afunde.

Din instinct, Davide îl ia de mână. A trecut mult timp de când a strâns ultima dată acea mână. Probabil că, atunci când se întâmplase, mâna lui era atât de mică, încât dispărea în ea.

— Tată, repetă el, încercând să îl ghideze în întuneric.

Dacă ar putea, l-ar scoate de-acolo în brațe.

„Întoarce-te”, ar vrea să-i spună, „nu pleca”. Venise ca să vorbească cu el, să-i spună lucruri importante, cum ar fi „iartă-mă” sau „te iert”, dar acum cuvintele i se opresc în gât, nu vor să iasă.

— Davide..., spune Gaspare într-un final, glasul lui fiind abia perceptibil.

— Sunt aici, tată.

Orice îi va cere, el o va face, este pregătit pentru orice.

Se chinuie să tragă aer în piept, apoi îi spune:

— Du-te și cheamă-l pe Giuseppe.

Câteva minute mai târziu, Davide nu mai e în cameră. Înăuntru, în spatele ușii închise, se află fratele mai mare, împreună cu mama. Antonietta și Eva se roagă pe o bancă din hol, în timp ce el, sprijinit de perete, își privește picioarele goale, reci ca gheața. Din cealaltă parte se aud zgomote scurte, este un pic de agitație. Se aude vocea Letiziei care îl strigă pe Gaspare, înăbușind un plânset. Apoi, o liniște densă și ireală.

Pe hol apare, ca din senin, Guido. Este în cămașă de noapte, are părul ciufulit, iar fața încă îi este umflată de somn.

— Ce faceți toți aici?

Davide nu răspunde, dar întinde o mână și îl trage lângă el. Guido se refugiază la pieptul lui și începe să plângă încet. Acum a înțeles și el.

Milano, 16 decembrie 1882

Un self-made man* titra ziarul „Corriere della Sera” în acea dimineață. Între un articol privind pregătirile pentru Carnaval și un reportaj despre un accident cu un omnibus** tras de cai, viața lui Gaspare este rezumată în 36 de rânduri.

Pentru cei care frecventează Galeria, închiderea de ieri a barului Campari, de obicei foarte aglomerat, a fost ceva neobișnuit. Gaspare Campari era un om care și-a făcut singur averea – un self-made man, cum spun englezii. Era din Novara și, cu mulți ani în urmă, încercase să deschidă un mic magazin cu lichioruri în orașul său natal. Afacerea nu a mers bine și a venit la Milano cu doar 60 de lire în buzunar, cu intenția de a se angaja ca ospătar într-o cafenea sau într-un hotel. Dar, a găsit pe cineva care l-a ajutat și a putut să-și deschidă un magazinăș cu lichioruri pe strada Rastrelli. Acolo a început să facă avere, și și-a mutat localul lângă Dom, unde se află acum arcadele noi. Datorită zelului și a vigilenței continue, vânzările i-au mers atât de bine, încât a reușit ulterior să

---

* „Om realizat prin forțe proprii”, în engl., în orig. (n. red.)

** Un fel de trăsură asemănătoare cu diligența, care servea pentru transportul în comun al călătorilor, pe rute fixe. (n. red.)

se mute în marea prăvălie de pe colț, la intrarea în Galerie, prăvălie în care acum se consumă zilnic o cantitate fenomenală de lichioruri și unde aproximativ zece angajați sunt prezenți de la 8 dimineața până la miezul nopții să servească clienții. Viața sedentară l-a făcut pe Campari mai plinuț decât ar trebui. Lasă în urmă cinci copii și o avere frumoasă de aproximativ jumătate de milion.

Letizia trânteste ziarul pe masa din marmură și începe să pregătească micul-dejun, făcând mare zgomot cu oalele.

În ușa de la bucătărie apare Eva, încă în halat.

— Ce s-a întâmplat, mamă? Întreabă precaută; toată agitația aceea o dezorientează.

— Nimic, răspunde ea repede și trânteste sticla de lapte pe blat, de parcă ar vrea să o spargă.

Eva se așază la masă, continuând să o analizeze: prezența mamei sale acasă sâmbătă dimineața este ceva neobișnuit, de obicei era la cafenea ca să servească clienții, dar acum, brusc, toate obiceiurile s-au schimbat, timpul pare că a rămas suspendat. Iar ei par ar fi pe marginea unei prăpăstii. Când observă ziarul cu articolul dedicat tatălui său, se apropie ca să-l citească.

— Ai văzut? L-au pus pe tata în...

— Hai, citește-l! izbucnește Letizia. O să vezi că e complet greșit.

Eva încearcă să-i facă pe plac, dar comentariile ei o fac să piardă mereu rîndul.

— „Afacerea nu mergea bine”! Aș vrea să știu de unde au mai scos-o și pe asta! Plus că tatăl tău era din Cassolnovo,

nu din Novara, iar la Novara avea cea mai elegantă cafenea dintre toate.

— Desigur, mamă...

— Și nu a venit la Milano ca să lucreze ca ospătar, chiar deloc! Din contră, afacerea mergea *foarte bine*, eu mă săturașem să stau în provincie, Novara era un oraș prea mic și voiam să mă întorc în orașul meu. Așa s-a întâmplat. Gaspere Campari a venit la Milano din dragoste pentru soția lui. Și nu a cerut nimănui nimic, nu, domnule !

— Dar aici se vorbește și de bine...

Însă Letizia continuă neobosită; furia o ajută să-și stăpânească lacrimile.

— Înainte de tatăl tău, milanezii beau doar Scottum* și Rusumada**, el a fost cel care le-a adus moda de la Torino. Iar directorul ziarului ar trebui să știe asta, având în vedere că vine aproape zilnic să bea un aperitiv la noi. Dar o să-i spun eu vreo două data viitoare!

— Mamă, nu cred ca este cazul să te superi pe domnul Torelli-Viollier. Un anunț mortuar în ziarul lui este o onoare, nu e pentru toată lumea..., încearcă Eva să o calmeze.

— „Mai plinuț decât ar trebui”! Cum își permite să spună așa ceva?

Doar sfârâitul laptelui care dă în foc pune capăt ocărilor. Letizia se grăbește să sufle în spumă și să stingă flacăra. Uplete o cană și o pune în fața Evei.

— Unde e Celestina? o întreabă ea, preocupată. De obicei, servitoarea le pregătește micul-dejun.

---

* Un fel de bitter. (n. red.)

** Cremă dulce și spumoasă făcută din ou, zahăr și vin. (n. red.)

— Am trimis-o să ia hainele de la croitorie, trebuie să sosească în curând. Acum mănâncă ceva și, apoi, du-te și trezește-i pe frații tăi.

Eva bea un pic de lapte și își frige limba. Masca dură a Letiziei cedează atunci într-un zâmbet. Scena asta se tot repeta de când era mică, în fiecare dimineață la fel, ca un ritual comic. Se așază lângă ea și îi mângâie chipul proaspăt: are 20 de ani, dar e încă ingenuă ca o copilă. Probabil a crezut că mama ei era nebună fiindcă se enervase atât din cauza unui articol dintr-un ziar, neputând să-și imagineze că, dintre toate minciunile scrise acolo, ce a durut-o cel mai tare a fost un adevăr: cei cinci copii și acel jumătate de milion de lire pe care Gaspere i-a lăsat și cu care ea, acum, nu știe ce să facă.

Înmormântarea se ține la biserica San Raffaele, la doi pași de casă, în prima parte a după-amiezii. Vin mulți oameni să-i aducă un ultim omagiu lui *sciur** Campari, maestrul apetitivului. Prieteni și clienți, rudele din Cassolnovo, colegii de clasă ai copiilor și părinții lor, până și Biffi, Gnocchi și Savini, proprietarii cafenelelor concurente. Slujba de înmormântare este oficiată de părintele Biagio Ferreri, care a fost profesorul de literatură al lui Giuseppe la liceul Parini și căruia fostul său elev îi purta o stimă și o afecțiune profunde.

Este o zi rece de toamnă târzie. La ieșirea din Cimitirul Monumental, unde familia și prietenii îl conduc pe ultimul drum, vântul ia pălăriile pe sus, se strecoară pe sub haine și urmărește oamenii până în trăsurile. Letizia, care în rochia ei neagră pare ferecată într-o armură, invită apropiații la un ceai, acasă. Mulți acceptă, știind că acest act de politețe îi este mai de folos ei decât lor.

---

* „Domnului” – dialect milanez. (n. trad.)

În timp ce trăsura se îndreaptă spre centru, Davide se uită la mama lui și nu reușește să vadă niciun semn că ar putea ceda: părul roșcat este perfect aranjat sub pălăria neagră și, sub voal, fața ei ar putea fi aceeași dintr-o zi obișnuită, dacă nu s-ar zări un mic rid care îi încrețește fruntea. De două zile, de când i-a murit soțul, Carotolin nu și-a permis nicio clipă de odihnă: i-a dat dispoziții Celestinei să deschidă ușa vizitatorilor, lui Maruchèt să închidă localul, a mers personal la gropar și la preot, a comandat hainele de doliu, a scris telegrame rudelor, a pregătit ea însăși mesele pentru copii și i-a încurajat. Chiar și acum, mâinile ei se mișcă neobosite pentru a-i încheia paltonul lui Guido sau pentru a-i da o batistă uneia dintre fete.

Trăsura se oprește în fața porticului nordic, iluminat puternic de becurile incandescente. Prin comparație, felinarele cu gaz din piață par să lumineze ca o lună palidă. În timp ce ceilalți dispar pe poarta casei, Davide se oprește în fața cafelei: nu își amintește când a văzut-o ultima dată cu obloanele trase, sâmbăta. Pe ușă se află afișul pus de Maruchèt: ÎNCHIS PENTRU DOLIU. Este același pe care l-au folosit și la moartea lui Garibaldi, în iunie.

Lângă afiș, vede reflexia unui chip străin în geamul de la vitrină. Oglinzile din casă au fost acoperite cu cearșafuri albe pentru ca sufletul lui Gaspere să nu rămână prizonier înăuntru; poate că acesta este motivul pentru care acum îi este greu să se recunoască. Sau poate chiar s-a schimbat ceva în el. Părul roșcat al mamei sale, ochii rotunzi și întunecați ai tatălui său, înfățișarea costelivă a unui spirit neliniștit: totul pare la fel ca înainte, dar nu mai este. Durerea schimbă trăsăturile.

Simte o atingere ușoară pe umăr. Se întoarce brusc și vede un alt chip, de data asta cunoscut.

— Bună, Davide.

Un zâmbet abia schițat, o privire de catifea neagră. Quintilia Poggeschi este cea mai bună prietenă a Antoniettei, o prezență obișnuită în casa Campari, dar apariția ei îi provoacă întotdeauna lui Davide o anumită tulburare. Nu reușește niciodată să se uite prea mult în ochii ei, care sunt ca niște gropi fără fund. Știe că nu are dreptul, ținând cont de diferența de nouă ani care îi desparte, dar crede că este îndrăgostit de ea.

— Ce faci aici singur?

— Nimic, mă gândeam.

— Te-am văzut mai devreme, la biserică, dar nu am reușit să vin la tine. Voiam să îți zic condoleanțe. Îmi pare foarte rău.

Îi întinde mâna înmănușată, Davide își pune mâna într-una ei, iar ea o pune deasupra pe cealaltă. Privirea care de obicei îl străpungea ca și cum ar fi fost de sticlă îl învăluie acum ca o mantie caldă.

Până alaltăieri, ar fi dat orice pentru un moment ca acesta. Dar astăzi nu mai este la fel.

Milano, 12 decembrie 1882

Este seara în care viitorul sosește în Piața Domului. Sub Arcadele Nordice, în locul vechilor felinare cu gaz, primăria a instalat 60 de becuri Edison, alimentate de centrala Santa Radegonda, una dintre primele centrale electrice din Europa. Există promisiunea că, în curând, întregul oraș va fi iluminat de noul miracol al tehnologiei.

După apusul soarelui, cafenelele și magazinele din Galerie s-au golit, iar un mic grup de oameni s-au mutat în stradă, luând cu ei sticlele și paharele. Și Gaspare și Letizia au plecat de la local și au trimis pe cineva să-i cheme pe copii ca să vadă și ei spectacolul. Cu această ocazie, cei care se ocupă de aprinderea felinarelor cu gaz le-au lăsat stinse și acum, în întuneric, toți freamătă de emoție.

Deodată, o explozie mută: impulsul electric ajunge la becurile care încep să lumineze singure. Din mulțimea orbită izbucnește un ropot de aplauze, se ridică pahare și se aud strigăte entuziaste. În această noapte învinsă de noua lumină, este firesc să ai încredere într-un viitor strălucitor.

Dar Davide nu este atât de sigur de viitorul lui. Stă într-un con de umbră și își așteaptă momentul.

A împlinit de curând 15 ani, vârsta care, conform așteptărilor sale, ar fi trebuit să îi deschidă larg porțile laboratorului și să dea startul uceniciei ca fabricant de lichioruri, așa cum se întâmplase cu Giuseppe, fratele mai mare, care, de trei ani de zile, este inițiat în tainele meseriei, și la fel credea că se va întâmpla și cu el. Așteaptă această zi încă de când purta pantalonii scurți și nu ajungea cu capul la tejghea, dar speranțele i s-au spulberat în fața tăcerii tatălui său.

Când Gaspare se desprinde din mulțime pentru a se întoarce la cafenea, îi apare în față Davide.

— *Pot să vorbesc puțin cu tine?*

El încuviințează din cap cu aerul cuiva care nu are timp de pierdut.

— *Uite ce e, eu.... Își impune să nu se lase intimidat. Știi că am vrut dintotdeauna să învăț meseria ta. Nu crezi că a venit momentul?*

Gaspare trage aer în piept și se înarmează cu răbdare; discuția este mai complicată decât se aștepta.

— *Nu mai e nevoie de alte persoane care să pregătească lichioruri în familie, îi explică el cu calm. Sunt deja eu și cu frațele tău.*

— *Dar și eu vreau să învăț. Pot să vă ajut după școală.*

— *Bineînțeles că ne poți ajuta. În sală, cu clienții. Cafeneaua are nevoie și de asta. Giuseppe în laborator, tu și Guido la mese, printre oameni: eu așa am văzut lucrurile dintotdeauna.*

O spune cu o placiditate de neclintit, cu o siguranță de nezdruncinat, iar în cuvintele sale, cele mai rele bănuieli ale lui Davide își găsesc confirmarea. Acum că tatăl și-a anunțat proiectul, poate în sfârșit să vadă colivia care l-a înconjurat mereu

și simte cum îl cuprinde o senzație de claustrofobie. Așa că spune lucrul cel mai greșit, pe tonul cel mai nepotrivit.

— *Giuseppe nu este pasionat de lichioruri, știi și tu asta. Nu este făcut pentru meseria asta, îi place doar să studieze!*

Gaspare ridică o sprânceană. Este prima dată când fiul îndrăznește să ridice tonul la el.

— *Crezi că ești mai bun decât fratele tău? îl provoacă.*

Ca să fie sincer, da, Davide consideră că este mai talentat la lichioruri decât fratele lui sau, cel puțin, că are mai multă chemare. Giuseppe a acceptat rolul pe care i l-a atribuit tatăl său doar din simțul datoriei, dar, în sinea lui, își dorea cu totul altceva. În fiecare zi, când vine momentul să coboare în laborator, îl vede cum oftează, cum se dezlipește cu greu de cărți și se târăște pe scări de parcă s-ar duce la tăiere. Iar el îl invidiază atât de mult, încât ajunge să-l urască.

Dar nu-i zice asta tatălui.

— *Eu îți cer doar o șansă. Pune-mă la încercare, îi spune, aproape implorându-l.*

— *Nu este nimic de încercat, pentru că am hotărât deja. Acum, tonul vocii lui Gaspare este dur, iritat. Eu nu am început meseria asta pentru că așa mi s-a năzărit mie, ci pentru că eram zece în casă și nu ne ajungea pâinea. Este un drum greu și obositor și nu se cade să-l urmezi dintr-un capriciu. Tu vei avea locul tău în afacerea familiei, așa cum zic eu și când zic eu.*

— *Și dacă mie nu-mi convine? i-a scăpat lui Davide; în locul lui vorbește frustrarea.*

Ochii lui Gaspare devin două fante înguste și întunecate.

— *În acest caz, ești liber să pleci și să-ți urmezi calea.*

Cu aceste ultime vorbe, îi întoarce spatele și intră în cafenea, lăsându-l acolo umilit și învins, sub triumful inutil al luminilor.

Amândurora le rămâne în piept un ghem negru pe care nu vor mai avea ocazia să-l desfacă. Două zile mai târziu, inima lui Gaspare Campari încetează să mai bată, iar ceea ce va rămâne cristalizat în timp este refuzul unui tată și nerecunoștința unui fiu.

Milano, 16 decembrie 1882

Casa s-a încălzit de la căldura corpurilor care au umplut-o. Antonietta și-a dat jos șalul și și-a desfăcut primul nasture al bluzei, Eva are obraji roșii ca jarul din șemineu, Guido moțăie ghemuit lângă brațul canapelei, cu părul negru răvășit pe frunte. Davide și Giuseppe sunt la ușă, își iau rămas-bun de la ultimul oaspete, unchiul Paolo, unul dintre numeroșii frați ai lui Gaspare, și îi promet că vor veni să-l viziteze la Cassolnovo, în primăvară. Bărbatul are ochii umezi și grăbește salaturile, ca să nu izbucnească în lacrimi în fața nepoților.

— Salutați-o pe mama voastră din partea mea.

Cei doi băieți se uită în jur și abia atunci își dau seama că Letizia nu e acolo.

Unchiul are o explicație:

— Probabil s-a dus să se odihnească, nu este cazul să o deranjăm.

După care, își pune jobenul și iese înfășurat în paltonul de lână. Davide închide ușa în urma unchiului și, când se întoarce, o vede pe Antonietta venind dinspre dormitoare, ușor alarmată.

— Mama nu este în patul ei.

— Te-ai uitat să vezi dacă nu este în altă camera?

— Nu este.

Giuseppe se uită la Davide, în timp ce Eva se apropie și ea, iar Guido își ridică capul de pe brațul canapelei.

— Oare să fi ieșit fără să ne spună?

— Poate că avea nevoie să se plimbe un pic, să stea singură.

— La ora asta? Eu mă duc să o caut.

Cei doi băieți își iau paltoanele, ies în stradă și pornesc în direcții opuse.

În realitate, Letizia este mult mai aproape decât își imaginează ei. În timp ce toți erau ocupați cu ceva, ea s-a dus la Cafenea și a coborât în laborator. Gaspare a dus-o acolo, pentru că în aceste zile nu a încetat să-i vorbească, să-și facă simțită prezența. Acum i-a spus să se ducă în locul care îi aparținea mai mult ca oricare altul, având o rugămintă precisă.

Când Letizia aprinde lumina, absența lui este evidentă. Cioburile eprubetei care s-a spart când i s-a făcut rău și a căzut se află încă pe podea, iar pe masă este un rețetar rămas deschis la pagina pe care o consulta.

Letizia strânge cioburile și răsfoiește caietul scris cu acea caligrafie unduitoare și ușor pretențioasă, despre care ai fi zis că e imposibil să iasă din mâna groasă a soțului ei. Cremă de mandarine, Cacao cu Vanilie, Apa Regină. În acele pagini, se află zeci de ani de cercetare și de studiu, toate cunoștințele pe care Gaspare le acumulase de când, copil fiind, era ucenic la Cafeneaua Bass din Torino și fura meserie din ochi de la venerabilii lichioriști. Uneori, între o rețetă și alta, era însemnată o dată și un mic rezumat: nașterea unui fiu, o supărare

neașteptată, avantajele și dezavantajele unei decizii pe care trebuia să o ia. Așa fixa Gaspare amintirile, ca și cum ar fi fost ingredientele unei vieți.

Letizia închide brusc rețetarul. Nimeni în afară de ea nu a avut voie să citească conținutul acelor pagini. La fel ca orice lichiorist, Gaspare era foarte posesiv cu creațiile sale și obsedat de gândul că cineva ar putea să le copieze. „Călugării cartusieni își țin rețeta secretă de secole întregi și nici în ziua de azi nu o cunoaște nimeni de la cap la coadă. Și toți beau Chartreuse*”. Acesta era idealul său. Prin urmare, la sfârșitul fiecărei zile, punea caietele într-o cutie de lemn, o închidea cu un lacăt și își punea cheia în buzunar. Comoara familiei Campari trebuia să rămână un secret.

Doar că, în ultima zi din viața lui, Gaspare nu a mai apucat să ascundă caietele cu rețete și le-a lăsat așa cum sunt acum, împrăștiate pe masă.

De asta a coborât Letizia în laborator, ca să facă ceea ce el nu a mai putut. Și nu poate să se ierte că a așteptat așa mult. În timp ce ascunde și ultimul caiet, observă în colțul unei pagini o frază scrisă cu majuscule: *FORTIOR ADVERSIS*. Este surprinsă: cu siguranță Gaspare nu știa limba latină, făcuse doar până în clasa a treia, și nici ea nu era sigură că a înțeles semnificația acestor două cuvinte, pe care le repetă în șoaptă.

— Mamă?

---

* Chartreuse este unul dintre cele mai vechi lichioruri din lume, produs de călugări începând cu secolul al XVII-lea, în Franța de astăzi. Este obținut prin macerarea în alcool etilic a unui amestec de plante, care apoi se distilează, se amestecă cu sirop de zahăr, se îmbuteliază și se păstrează mai mult timp pentru desăvârșirea aromei. Se spune că doar doi călugări știu rețeta, dar niciunul completă, astfel că doar împreună pot prepara această băutură. (n. trad.)

Până la urmă, Davide a găsit-o. Letizia se întoarce către fiul ei și, înainte să apuce să o întrebe ceva, îi arată acea frază.

— Tu știi ce înseamnă asta?

— „Mai puternic în urma adversităților”, răspunde el mândru de studiile sale.

Letizia se gândește la aceste cuvinte. Probabil că Gaspare le-a citit într-un ziar sau le-a auzit din gura unei persoane cunoscute la bar. Se înduioșează la gândul că el și le-a notat cu grijă în caiet, ca să nu le uite. *Mai puternic în urma adversităților*. Așa și-a dorit să fie? Așa ar vrea să fie ea acum? Dar adversitățile au învins în cele din urmă, iar Letizia se simte departe de a fi puternică. A petrecut ultimele zile întrebându-se ce să facă cu viața ei și cu cea a celor cinci copii, dacă să continue afacerea sau să o vândă. Aproape că s-a convins să vândă totul. O picătură cade pe hârtie și formează o pată minusculă.

Davide este luat prin surprindere de lacrimile mamei, deși le așteptase de câteva zile. O îmbrățișează, altceva nu știe ce să facă.

— Trebuie să mergem înainte, Davide. Trebuie să continuăm ceea ce a început el, o aude murmurându-i cu fața îngropată în umărul lui.

— Hai să nu ne gândim acum la asta, mamă.

— Nu! Letizia se desprinde din îmbrățișare pentru a-l privi în ochi. Trebuie să fim puternici, așa cum voia tatăl tău. Trebuie să-mi promiți că vom deschide cafeneaua cât mai curând posibil și că tu îți vei îndeplini rolul, împreună cu frații tăi, așa cum a decis el.

Davide ezită doar o secundă.

— Bine, îți promit.

Letizia îl strânge din nou în brațe, mai puternic decât prima dată. Și, în acea îmbrățișare, Davide se resemnează în fața destinului său, a ceea ce Gaspare hotărâse pentru el.

Milano, 22 decembrie 1882

Degetele Celestinei se înroșesc, strangulate de șireturile corsetului. În picioare, în fața oglinzii, Letizia o ajută ținându-și respirația, în timp ce servitoarea încearcă să-i dea silueta impusă de modă. Talia nu mai este la fel de subțire ca odinioară, iar șireturile alea blestemate, în loc să alunece, parcă stau să se rupă.

— Gata, oprește-te, te rog! izbucnește în final Letizia. Ducându-și o mână la spate, încearcă să se elibereze din strânsoare. Dă jos tot, Celestina. La naiba cu infernul ăsta!

Fata rămâne surprinsă.

— Doamnă... poate vreți să îl mai slăbesc un pic, să fie mai lejer?

— Nu! Am zis să mi-l dai jos.

Stăpâna este nerăbdătoare, iar servitoarea se grăbește să execute ordinul. Ieșind din acea colivie făcută din os și stofă, Letizia trage o gură de aer adânc în piept. În sfârșit, liberă. Se uită în oglindă, își pune o mână pe abdomenul revenit la forma lui naturală și îi face semn Celestinei să-i dea bluza. Fata ezită.

— Dar... vreți să o puneți fără nimic pe dedesubt?

— Cum fără nimic? Sunt eu dedesubt, *gandolla**! răspunde ea cu nepăsare.

---

* „Nătângo” – dialect milanez. (n. trad.)

Văzând că fata nu se hotărăște, ezitând între uimire și indignare, Letizia îi ia din mână hainele și se îmbracă singură. Gata, a decis. Cu 20 de ani în urmă, ar fi strâns din dinți și ar fi șuierat cu puținul suflu care îi mai rămânea: „Mai trage!”. Întotdeauna a ținut la eleganță și nu s-a dat niciodată înapoi când venea vorba de corsete și de crinoline. Era în stare să-și încarce corpul cu kilograme întregi de material și structuri din sârmă, doar pentru a vedea volumul fustelor crescând și talia micșorându-se. Dar, de-acum are 46 de ani, șapte sarcini și cinci copii la activ, un corp care a trecut prin multe și nu mai vrea să știe de sacrificii și constrângeri. În plus, o așteaptă cel puțin un an de doliu. Să se ducă naibii croitorii parizieni.

— Ajută-mă să mă închei la fustă, îi spune Celestinei. Apoi, du-te și spune-i domnului Perego că sunt aproape gata.

Rămasă singură, Letizia își îmbracă sacoul de catifea: nasturii de sidex care se închid în față sunt singura notă de culoare deschisă în tot acel negru. Se apropie de oglindă pentru a-și pune cerceii și a-și aranja câteva șuvițe de păr care i s-au desprins din coc. Nu mai este acel roșcat aprins care i-a adus porecla „Carotolin”, acum auriul se amestecă cu argintiul. Și ridurile fine care i se formează în jurul ochilor sunt acolo pentru a-i aminti că nu mai e timpul pentru frivolități: acum este perioada responsabilităților. Privirea i se oprește asupra unei fotografii prinse între oglindă și ramă, unde ea și Gaspare sunt înconjurați de patru dintre copiii lor; Guido nu se născuse încă, iar Davide avea câteva luni. El are o expresie orgolioasă, de *pater familias**, iar ea are o coadă împletită strâns și un zâmbet serios. Erau atât de tineri și nu știau. De-abia deschiseseră cafeneaua, lucrau zi și noapte pentru a plăti cheltuie-

---

* „Capul familiei”, în lat., în orig. (n. red.)

lile care se triplaseră și înotau în datorii, dar se simțeau puternici, nu le era frică. Ea avea încredere oarbă în el, în flerul și în talentul lui. L-ar fi urmat oriunde.

În salon, Vincenzo Perego o întâmpină ridicându-se în picioare și sărutându-i mâna. Este un omuleț subțire, cu fruntea înaltă și ochelari rotunzi, în spatele cărora licărește o privire inteligentă și sinceră. De ani de zile se ocupă de contabilitatea afacerii și de sarcinile birocratice. Letizia știe că se poate baza pe el, la fel cum a făcut și soțul ei multă vreme, iar acum are nevoie disperată de ajutorul lui.

— Vin direct de la tribunal, spune acesta în timp ce îi întinde un plic închis.

Ea îl deschide și scoate o foaie pe care este scris sub formă oficială ceea ce se aștepta deja să vadă: Tribunalul din Milano o autorizează, „în colaborare cu majora Antonietta, să continue comerțul în interesul copiilor minori Giuseppe, Eva, Davide și Guido Campari”.

— Bun, concluzionează Letizia, dându-i înapoi plicul contabilului. Acum, trebuie să le scriem furnizorilor și clienților, ca să știe și ei.

— Desigur..., răspunde Perego dând ușor din cap, ca și când ar fi făcut o concesie.

Letizia observă totuși o urmă de ezitare. După părerea lui, decizia de a „continua afacerea” este foarte riscantă, și i-a zis sincer acest lucru, încredințat că își face datoria de contabil și de prieten.

— Încă nu sunteți convins, nu-i așa? îl întreabă ea.

— Știți ce părere am, confirmă el.

Face o mică pauză, apoi continuă:

— Și, apropo... am venit să vă spun și că ieri am avut o întrevvedere cu...

— Nu, îl întrerupe Letizia. Nu vreau să știu.

Zilele trecute, Vincenzo Perego a încercat să o facă să se răzgândească prezentându-i două oferte din partea unor potențiali cumpărători. Cifre importante, cu multe zerouri. Dar ea a refuzat în continuare.

— Dacă îmi permiteți, de data aceasta persoana în cauză propune să stabiliți dumneavoastră prețul, și vă asigur că are intenții bune, insistă el. V-ați putea asigura dumneavoastră și copiilor dumneavoastră un viitor mai mult decât prosper și, mai ales, liniștit.

— Dumneavoastră îmi cereți să dau un preț unui lucru care nu are preț, răspunde tăios Letizia. Aici nu este vorba de bunuri materiale, de cafea, de laborator sau de autorizație. Aici este vorba despre rețetele lui Gaspare, de invențiile sale, de moștenirea sa. Ele sunt averea noastră și ele vor asigura viitorul copiilor mei.

— Înțeleg perfect, dar copiii dumneavoastră nu sunt încă majori, doamna Letizia. Înțelegeți-mă... Doi ani ar putea însemna o eternitate pentru o activitate care nu merge bine și, în final, Doamne ferește, s-ar putea să fiți nevoită să vindeți afacerea în pierdere.

Din acest punct de vedere, contabilul are dreptate. Antonietta, singura care a ajuns la vârsta majoratului, urmează să se căsătorească cu Carlo Migliavacca, fiul unui cunoscut avocat, fiind și el avocat la rândul lui. Giuseppe va trebui să mai aștepte doi ani pentru a intra oficial în afacere, iar Davide șase. Sigur, ambii o pot ajuta deja, în laborator sau în sala de mese, dar, între timp, va fi răspunderea ei să țină cârma

dreaptă, să se asigure că nu pierde clienții, că reușesc să acopere cheltuielile și că valoarea nu scade. Și tocmai aici este problema.

— Lucrul de care vă temeți cel mai mult nu este concurența, nici vârsta fragedă a copiilor mei și nici anii mai slabi, spune Letizia ridicându-și bărbia cu o anumită mândrie. Vă mulțumesc pentru tactul de care dați dovadă, dar prefer să fiți sincer: ceea ce vă sperie este faptul că sunt femeie.

Știe bine că aceasta este limita ei cea mai mare în ochii lumii și, la urma urmei, domnul Perego a fost delicat până în acel moment și a evitat subiectul. Alții, în locul lui, ar fi sfătuit-o fără ocolișuri să se întoarcă la tricotate.

— Nu mă îndoiesc de calitățile dumneavoastră, să fie clar, răspunde contabilul șovăielnic. În toți acești ani, l-ați susținut pe Gaspare în mod impecabil. Și înțeleg că dorința de a-i onora amintirea continuând activitatea familiei este o idee foarte... romantică, plină de semnificații, ca să zic așa... dar... domnul Perego își întinde mâinile, ca și cum s-ar scuza pentru ceva ce nu este o părere a lui, ci un adevăr. Cum să vă spun, conducerea unei afaceri *nu este pentru femei*.

Contabilul se uită în jos, cu ochii ațintiți la vârful pantofilor lucioși; iată-le rostite, cuvintele pe care nu le mai putea ține în el.

Letizia nu i-o ia în nume de rău. Bărbatul care stă în fața ei nu știe că a dat glas îndoielilor care o chinuie de zile întregi și pe care nu a reușit încă să le reducă la tăcere. *O femeie. Singură.* Ideea de a administra cafeneaua și laboratorul de lichioruri s-ar putea să nu fie doar romantică, ci pur și simplu o nebunie. Ceea ce o terorizează, ceea ce nu ar putea să-și ierte niciodată, ar fi să tragă copiii după ea.

Și totuși, altele au făcut-o înaintea ei. Maria Branca, de exemplu, care, în urmă cu zece ani, i-a luat locul soțului său trecut în neființă și pe care acum toți o numesc „Văduva Fernetului”. Nu sunt multe, dar sunt femei care fac meserii de bărbat, uneori chiar mai bine decât un bărbat. Letizia nu știe dacă va fi și cazul ei, nu știe dacă forțele îi vor fi suficiente pentru a face față unei responsabilități atât de mari, știe doar că Gaspore ar fi vrut ca ea să încerce. A implicat-o întotdeauna în afaceri, i-a împărtășit orice decizie, avea încredere în ea, la fel cum ea avea încredere în el.

— Domnule Perego, apreciez sfaturile dumneavoastră, știu că sunteți de bună-credință. Totuși, vă repet pentru ultima oară: afacerea Campari nu este de vânzare. Letizia se străduiește să-și mențină vocea fermă, pentru a nu-și da de gol nesiguranța. Vă voi fi recunoscătoare dacă veți face ce v-am rugat. Expediați acele scrisori și anunțați pe toată lumea că mâine se vor deschide porțile cafenelei.

Contabilul înțelege că este momentul să renunțe și, de data aceasta, plecaciunea lui este mai degrabă a unui om supus decât a unuia care a făcut o concesie.

— Cum doriți, doamnă.

Este destul de inteligent cât să știe că Letizia nu se va răzgândi și că, dacă există șanse chiar și minime de reușită, se vor datora încăpățânării ei. După ce îi sărută rapid mâna, pleacă direct la oficiul poștal.

Letizia așteaptă să audă ușa închizându-se, apoi scoate un oftat prelung. Își dă seama că, fără corset, poate face asta cu ușurință. Bine. Tocmai a pornit pe un drum anevoios, în urcuș, măcar să nu-i fie luat dreptul de a ofta.

Milano, sfârșitul lunii februarie 1883

— Scuzați-mă că vă întrerup, domnilor.

Letizia se apropie discret, dar hotărât, de o masă la care doi bărbați, unul la vreo 70 de ani și celălalt la vreo 40, sunt adânciți într-o conversație intensă, în fața resturilor de la prânz. Aceștia se opresc imediat pentru a-i acorda atenție.

— Mi s-a spus că a fost o problemă cu mâncarea dumneavoastră.

Cel mai în vârstă clatină din cap, iar barba albă care îi acoperă fața se transformă într-un zâmbet binevoitor. Și părul îi este la fel de des și de alb, tăiat la nivelul urechii și pieptănat într-o parte.

— Nu vă faceți griji, doamnă. Nu a fost nimic grav, spune acesta scuturându-și trabucul de scrum.

— Dacă îmi permiteți, insist. Țin ca oaspeții importanți ca dumneavoastră să fie tratați cum se cuvine.

În acel moment, fața celui mai tânăr se contractă într-o expresie ștregărească, iar ochii îi licăresc din spatele ochelarelor ovali, sprijiniți pe nas.